

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**Η ΠΡΩΙΜΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΣΤΟΝ ΑΥΤΙΣΜΟ: Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΟΥ
ΛΟΓΟΥ**

EARLY INTERVENTION IN AUTISM: THE COMMUNICATIVE DEVELOPMENT OF SPEECH

της Κουλουμέντα Σταυρούλας

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται
στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του Προγράμματος
Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
του Τ.Ε.Φ-Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και
Επικοινωνιών
με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της ένταξης»

Εγκεκριμένο από την τριμελή επιτροπή:

1η Επιβλέπουσα: ΜΗΤΣΙΑΚΗ ΜΑΡΙΑ,
ΕΠΙΚΟΥΡΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΤΕΦ ΔΠΘ

2ος Επιβλέπων: ΓΑΛΑΝΤΟΜΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ
ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

3η Επιβλέπουσα : ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ ΑΓΑΘΗ
ΕΕΤΠ ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην παρούσα μελέτη θα διερευνηθεί η συμβολή της πρώιμης παρέμβασης στην ανάπτυξη και εξέλιξη του επικοινωνιακού λόγου σε παιδιά στο Φάσμα του Αυτισμού, με τη χρήση του σταθμισμένου εργαλείου αξιολόγησης Ablls-R (Assessment of Basic Language and Learning Skills– Revised), καθώς και με τα θεραπευτικά προγράμματα παρέμβασης ABA, DENVER και TEACCH.

Το δείγμα αποτελείται από 5 παιδιά, ηλικίας 2,7 ετών έως 6 ετών, που παρακολούθησαν το πρόγραμμα πρώιμης παρέμβασης στο «Παιδιατρικό Ινστιτούτο» από τον Σεπτέμβριο του 2017 έως το Μάιο του 2018. Ανάλογα με την ηλικία και τον βαθμό λειτουργικότητάς τους, τα παιδιά χωρίστηκαν σε δύο τμήματα. Το ερευνητικό πρόγραμμα εποπτεύθηκε από μία Ειδική Παιδαγωγό και μία Ψυχολόγο που καθοδήγησαν την ομάδα των θεραπειών που ενεπλάκησαν με τα παιδιά. Οι ενέργειες των παιδιών καταγράφονται σε φωτογραφικό υλικό κατά τη διάρκεια εκτέλεσης των δραστηριοτήτων τους. Διαπιστώθηκε ότι χάρη στο φυσικά διαμορφωμένο περιβάλλον της τάξης, τη χρήση οπτικοποιημένου υλικού και τη σταθερή ρουτίνα της ημέρας, η επικοινωνία των παιδιών βελτιώθηκε σημαντικά συγκριτικά με την αρχική εικόνα των παιδιών όπως αυτή μετρήθηκε με το εργαλείο Ablls-R.

Λέξεις κλειδιά: Πρώιμη Παρέμβαση, Αυτισμός, Επικοινωνία, Ablls-R, κλίμακα Αντιληπτικού/Δεκτικού Λόγου

Abstract

The current study aims to investigate the contribution of early integration program in the development and evolution of communication in children with Autism Spectrum Disorder (ASD). In the study were used the observational assessment tool, Ablls-R as well as treatment programs as ABA, DENVER and TEACCH.

The sample consists of 5 children aged 2.7-6 years who attended the early intervention program of «Pediatric Institute» from September 2017 to May 2018. Depending on the aged and functionality, children divided in two groups. The program of survey was attended by a Special Educator and a Psychologist who guided the group of therapist. Children's actions are recorded in photographic material during their activities. It is observed that thanks to the natural environment of the classroom, the use of visualized material and the steady routine of the day, the communication of children improved significantly compared to children's first result, as measured by assessment tool of Ablls-R.

Key words: Early Intervention, Autism, Communication, ABLLS-R, Receptive Language Scale

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση και Ελληνική Βιβλιογραφία

1. Atwood, T., (2012). *Σύνδρομο Asperger*. Επιμέλεια: Παπαγεωργίου, Β.. Αθήνα: Πεδίο
2. Bates E., Camaioni L., Volterra V., (1976) *Language and context: The acquisition of pragmatics*. Academic Press
3. Bloom L., Lahey M., (1978) *Language development and language disorders*. New York: Wiley
4. Bondy A. S. & Frost L.A., (1998). *The Picture Exchange Communication System – Seminars in speech- language*, 19 (4), 373- 388
5. Βογινδροούκας, Ι., Καλομοίρης, Γ., Παπαγεωργίου, Β., (2007). *Αυτισμός*. Αθήνα: Ταξιδευτής
6. Βογινδροούκας, Ι., Sherratt, D., (2005). *Οδηγός εκπαίδευσης παιδιών με διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές*. Αθήνα 2: Ταξιδευτής
7. Bonvillain N., (1981). *Locative Semantics in Mohawk. Time and Place*. International Journal of American Linguistics 47, 58- 65
8. Brown L. S., (2004). *Αυτισμός*. Αθήνα: Σαββάλας
9. Bruner J. S., (1974- 1975). *From communication to language- psychological perspective*. Cognition 3, 255 -287
10. Cantwell D. P., Baker L. (1987). *Developmental speech & Language disorders*. New York: The Guilford Press
11. Γενά, Α., (2002). *Αυτισμός και διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές*. Αθήνα 2002
12. Γενά, Α., Καλογεροπούλου, Ε., Μαυροπούλου, Σ., Νικολάου, Α., Νότας, Σ., Παπαγεωργίου, Β., (2006). *Το Φάσμα του Αυτισμού. Συνεργασία – Σύγκλιση Οικογένειας & Επαγγελματιών*. Τρίκαλα: Έλλα
13. Desmond M., (2008). *Επικοινωνήστε με νοήματα*. Αθήνα: Διόπτρα
14. Διεθνές Επιστημονικό Συμπόσιο: «*Το παζλ του αυτισμού*». Λάρισα: 2003
15. Δοκίμια Επιμόρφωσης Αναδόμηση με θέμα : «*Τι ξέρουμε για τον αυτισμό;*». Αθήνα:2000

16. Dodge E., (2000), *The survival guide for school-based speech-language Pathologists*. Canada: Singular Publishing group, 146
17. Δροσινού, Μ., (2009). *Παιδιά μικρής ηλικίας με Διάχυτες Αναπτυξιακές Διαταραχές (ΔΑΔ) στο φάσμα του αυτισμού (ΦΑ): Η μετάβαση από τις υπηρεσίες Πρώιμης Παρέμβασης (ΠΠ) στο νηπιαγωγείο. Ελεύθερη ανακοίνωση στο συνέδριο με θέμα «μετάβαση και συνέχεια στην εκπαίδευση: αναζητώντας το πλαίσιο για τη συνεργασία παιδιών, νέων οικογένειας, εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και κοινωνικών υπηρεσιών*. Ρέθυμνο
18. Esposito A., Faundez M., Keller E., Mariano M., (2002). *Verbal and non verbal Communication Behaviours*. Germany : Springer- Verlag Berlin Heidelberg
19. Fantz R. L. (1961). *The origin of form perception*. Sci. Amer. 204 (5), 66- 72
20. Frith U., (1999). *Αυτισμός*. Μετάφραση Καλομοίρης Γ, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 145
21. Gagnon D. A., Schwartz M., Martin N., Dell G. S., and Shaffran E. M., (1997). *The origin of formal paraphasias in aphasia's picture*. Brain Lang. 59: 450- 472
22. Glennen S. & DeCoste D., (1997), *Handbook of Augmentative and Alternative Communication*. London: Singular Publishing Group INC
23. Grandin, Temple, Scariano (1995). *Διάγνωση: Αυτισμός*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
24. Halliday M. A. K. (1975). *Learn How to Mean- Exploration in the Development of language*. London: Edward Arnold
25. Happe F.,(2003). *Αυτισμός*. Αθήνα: Gutenberg
26. Hinde R. A., (1972). *Non verbal communication*. Cambridge University Press
27. Hutt C., Ounsted C., (1966). *The biological significance of gaze aversion with particular reference to the syndrome of infantile autism*. Behavior Scin. 346-356
28. Jordan R., Powell S. (1995). *Understanding and teaching children with Autism*. Wiley
29. Jordan, R. & Powell, S., (2000). *Κατανόηση και Διδασκαλία των παιδιών με Αυτισμό*. Αθήνα: Αναζητώντας τον μίτο της Αριάδνης, Ελληνική Εταιρία Προστασίας Αυτιστικών Ατόμων
30. Jordan, R., (1997). *Η εκπαίδευση παιδιών και νεαρών ατόμων με αυτισμό*. Μετάφραση: Καφαντάρης, Ι., UNESCO

31. Κάκουρος, Ε., Μανιαδάκη, Κ., (2002). Ψυχοπαθολογία παιδιών και εφήβων. Αθήνα: Τυπωθήτω
32. Καλύβα, Ε., (2005). *Αυτισμός: Εκπαιδευτικές και Θεραπευτικές Προσεγγίσεις*. Αθήνα 2005. Εκδ: Παπαζήση
33. Kiernan C. (1983). *The use of non- vocal communication systems with autistic individuals*. Journal of Child Psychology and Psychiatry 24, 339- 376
34. Κοντάκος Π., (2002). *Μη λεκτική επικοινωνία Σύγχρονες προσεγγίσεις*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
35. Κυπριωτάκης Α., (1995). *Τα αυτιστικά παιδιά και η αγωγή τους*. Ηράκλειο: Γρηγόρης
36. Layton T. L., (1988). *Language training with autistic children using four different models of presentation*. Journal of Communication Disorders
37. Μάνος Ν., (1997). *Βασικά στοιχεία Κλινικής Ψυχιατρικής*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press
38. Newson J., Newson E., (1979). *Toys and Playthings in Development and Remediation*. New York: Pantheon
39. Νότας, Σ. (2005). *Το φάσμα του Αυτισμού. Διάχυτες Αναπτυξιακές Διαταραχές. Ένας οδηγός για την οικογένεια*. Λάρισα: Σύλλογος Γονέων Κηδεμόνων και Φίλων Αυτιστικών Ατόμων Ν. Λάρισας
40. Νταλτάς Π. Α., (2005). *Πραγματολογία και επικοινωνία*. Αθήνα: Μεταίχμιο
41. Ogden C. K., (1939). *Communication. A Philosophical Study of language*. Great Britain: Karl Britton
42. Πανελλήνιος Σύλλογος Λογοπεδικών, (2007). *Αυτισμός*. Αθήνα: Ταξιδευτής
43. Παρούση, Α., (2004). *Θέματα Συμβουλευτικής- Ψυχοπαθολογίας*. ΤΕΙ Ηπείρου
44. Pease A., (1991). *Troubleshooting Analog Circuits*. United States of America: Prentice Hall
45. Piaget J., Inhelder B., (1964). *The early growth of logic in the child, classification and seriation*. Harper & Row
46. Powell, S. & Jordan, R. (2001). *Αυτισμός και μάθηση*. Αθήνα: Αναζητώντας τον μίτο της Αριάδνης, Ελληνική Εταιρία Προστασίας Αυτιστικών Ατόμων

47. Quill K.A., (2000), *Διδάσκοντας Αυτιστικά παιδιά*. Μετάφραση Παγίδα Α, Αθήνα: Έλλην
48. Quinn P., & Rapport J., (1974). *Minor physical anomalies and neurologic status in hyperactive boys*. *Pediatrics*: 53, 742-747
49. Reed V., (1994). *An introduction to children with Language Disorders*. New York: Macmillan College Publishing, 147
50. Ricks D. M., (1975). *Vocal communication in pre-verbal and autistic children*. London: Butterworth
51. Schafer R. H., (1996). *Social Development*. Oxford: Blackwell
52. Σταμάτης Π., (2005). *Παιδαγωγική μη λεκτική επικοινωνία*. Αθήνα: Ατραπός Περιβολάκι
53. Στασινός Δ. (2015). *Ψυχολογία του Λόγου και της Γλώσσας. Ανάπτυξη και Παθολογία. Δυσλεξία και Λογοθεραπεία*. Αθήνα: Gutenberg
54. Vostanis P., Forest G., (1996). *Advances in the assessment and management of Autism*. Association for child Psychology and Psychiatry
55. Wicks-Nelson R. & Israel A., (2003), *Behaviour Disorders of childhood*. United States of America: Prentice Hall
56. Wilson E. O., (1987). *The case of social Insects*. Cambridge USA: ECI Prize Recipient
57. Wing, L., (1993). *Διαταραχές του φάσματος του αυτισμού*. London, The National Autistic Society